

Universitätsbibliothek Paderborn

Cvrsvs Theologici ...

Ea Brevitate Conscriptus, Qvam Tot Tantarvmqve Rervm Amplitudo Et
Varietas Patitvr ...

Quas Prima Pars Et Prima Secundæ Divi Thomæ Complectvntvr -
Qvæstiones Insvper Ad Mores & praxim spectantes, quæ peculiarem cum
Scholasticis habent connexionem, declarantur

Carleton, Thomas Compton

Leodii, 1659

Sect. I. Prænotantur quædam circa actuum huntanorum circumstantias.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13718

hæc contingere. Primum itaque, si quis intendat finem prævidens illum esse obtinendum per sola media mala, intentio secundum omnes est mala; hac enim ratione implicite saltem vult aliquid malum, idque determinate: imò licet prævideatur obtinendus finis vel per media licita vel illicita, & efficaci voluntate eum velit, intentio est mala; eo enim animo tunc fertur in finem, ut casu quo media bona ad illius consecutionem non sufficerent, adhibere vellet mala, qui affectus sine dubio esset malus.

VI. *Obj. Intentio finis semper ferri videtur confusè in media mala. Homo ille dicta media nō cognoscit ut mala.*

Quid dicat is, qui media cognoscit esse mala.

Dices: sæpè quis fertur, saltem confusè in media mala, & tamen actus non est malus: antecedens patet; quando enim quis in genere solum intendit finem, ex vi hujus actus non magis vult indirectè unum medium quàm aliud, sed solum vult adhibere aliquod, ergo hic actus in confuso fertur ad omnia media, sed inter omnia media ad finis alicujus consecutionem idonea, semper ferè aliqua sunt mala, ergo. Respondetur, tunc quidem fertur is in media illa mala, sed solum confusè cognita, unde quamprimum in ullo eorum apparet malitia, rejicitur illicò illud medium, & aliud honestum assumitur. Quare hic homo est ita animo affectus, ut licet materialiter & sub disjunctione velit quidem modo dicto medium malum, non tamen expressè cognitum ut tale, sicut est in casu conclusionis, sed finem potius vult omittere, quàm illum per ulla media illicita consequi, quod tamen non contingit alteri, qui clarè videns malitiam mediorum vult nihilominus efficaciter finem: quo factò est paratus animo, si media honesta desint, adhibere alia: Ut si quis vellet agrum alterius possidere pretio vel vi, dare eleemosynam, ex propriis vel alienis, & alia hujusmodi.

Intentio itaque finis ex se boni, quando causat electionem malam, semper est mala, non quòd inficiatur ab electione illam sequente, sed quòd cum hoc modo finem intendens advertat malitiam mediorum, pergat adhuc, sicque malitiam illorum jam præcognitam vult implicite in illa intentione, quæ proinde cum hac cognitione continuata, eique coexistens, eo ipso est mala.

Dices: Exodi primo laudantur obstetrices Egyptiæ, quæ tamen, ut Hebræorum infantes fervarent, fuerant mentitæ: ergo electio mala non semper vitia bonam intentionem: & insuper contra id quod supra sectione secundâ diximus, possunt fieri mala ut eveniant bona. Respondetur, non ob mendacium eò loco laudatas esse obstetrices, sed ob actum illum bonum, quo volebant fervare infantes. Nèque ex hoc actus processit earum mendacium, sed disparatè ad illum se habuit, & non ut fervarent infantes sunt mentitæ, sed ut sese apud Pharaonem excusarent, quem sibi animadvertabant vehementer esse offensum. Per actum ergo bonum infantum vitæ, per mendacium suæ consulebant, & per hoc secundum venialiter peccabant.

Nonnulli tamen eas in hoc mendacio à peccato excusant, per invincibilem scilicet ignorantiam; si enim inquam, viri etiam docti aliquando dubitaverint, utrum mendacium ad servandam vitam non esset licitum, & Cassianus, quamvis malè, illud asserat ob bonum finem à culpâ interdum eximi, quantò magis hoc existimare potuerint muliercula. Unde ulterius aiunt, etiamsi mendacium hoc ex intentione servandi pueros provenisset, nihilo tamen fecius per illud non fuisse vitandam intentionem.

VII. *Ostenditur quo pacto intentio finis boni causa re possit nam.*

VIII. *Qua de causa ostenditur Egyptiæ ca. Scriptura laudantur.*

Obstetricum mendacium non peccatis ex intentione servandi.

IX. *Quidam in hoc mendacio obstetricis ob bonum peccato excusant.*

DISPUTATIO LXXXIV.

Humanorum actuum circumstantiis.

DE actuum circumstantiis agunt Oratores, Jurisperiti, & Theologi: Oratores tum ad sermonis varietatem & copiam, tum diversos animi motus in auditoribus excitandos: Jurisperiti ad decidendas lites contractusque firmandos aut immutandos: Theologi denique ad perfectam actuum acquirendam notitiam, bonitatemque eorum & malitiam indagandam: actus quippe humani teste. Philosopho versantur circa singula, qui proinde ut usquequaque sint integri, non objectum tantum ac finem, de quibus in superioribus dictum est, sed circumstantias etiam respiciunt, ex quibus nimirum aliquid iis accrescere potest quod illos vitiet, malum siquidem ex quolibet defectu. Ut ergo dignoscatur, num actus aliquis bonus sit an malus, singula illius circumstantiis accuratè sunt inspiciendæ.

SECTIO PRIMA.

Prænotantur quedam circa actuum humanorum circumstantias.

I. *Sermo est de actu interno.*

Hic imprimis advertendum, sermonem in presenti esse de actu interno; de actu siquidem externo nemini dubium esse potest, quin idem numero physicè persistens, secundum diversas circumstantias illi extrinsecas, bo-

nitatem & malitiam diversis temporibus habere possit, eadem nimirum comestio carnis tempore prohibito & non prohibito. Quærimus itaque, an & quomodo hoc contingere possit eidem physice actui interno.

Circumstantiæ actuum humanorum ut plurimum numerantur septem, quæ hoc vesiculo à S. Thoma hic, q. 7. a. 3. recensentur, *Quis, Quid, Vbi, Quibus auxiliis, Cur, Quomodo, Quando.* Ideò verò dicuntur circumstantiæ, quia non sunt de actus substantiâ, sed illum veluti quædam accidentia

Actus externus sit esse an & malus esse potest.

II. *Circumstantiæ humanorum actuum sunt septem.*

dentia circumstant, & quasi vestiunt, sicut albedo, frigus & alia hujusmodi circumstant corpus, quod non constitunt.

III. *Singularium circumstantiarum natura declaratur.* Quis, personam denotat, vel agentem, vel patientem, quoad accidentalia scilicet, ut sacra sit an profana &c. Quid effectum significat quoad quantitatem, & alia hujusmodi, ut si furtum fuerit in magnâ vel parvâ quantitate. *Vbi*, locum innuit, ut facer fuerit necne. *Quibus auxiliis*, media & instrumenta significat, quibus rem illam quis executus est. *Cur*, finem denotat. *Quomodo*, agendi modum insinuat, ut num casu an sponte, majore vel minore libertate, & alia hujusmodi. *Quando*, tempus designat, ut utrum die festo, item an per breve vel longum tempus duraverit actio, &c.

IV. *Prædictæ circumstantiæ variis accipiuntur.* Hic tamen notandum circumstantias hæc aliter & aliter à diversis accipi. Aristoteles namque eas sumpsit, non ut circumstantias accidentales, & quædam adjuncta, sed ut substantiam actionum humanarum, cujus indicium est, quod ex earum ignoratione aiebat actionem reddi involuntariam. Imò prout eas hodie Theologi usurpant cum S. Thoma 1. 2. q. 7. art. 3. nonnullæ ex iis, licet sint planè accidentales actui ipsi, possunt tamen alicui alteri esse essentialia, seu de illius substantiâ: sic quòd calix sit facer, est furto accidentale, sacrilegio tamen est essentialia, utpote essentialiter illud constituens.

V. *Debent esse circumstantiæ morales, & supponere actum moraliter elicium.* Ad hoc verò ut sint circumstantiæ, non sufficit, quod eadem actio naturaliter seu materialiter sine iis elici potuisset, sed ut sint circumstantiæ morales, supponere debent actum non quomodocumque, sed moraliter elicium, alioquin non erunt circumstantiæ, sed de substantiâ actus moralis, cum sine iis, licet actus esset, non tamen esset moralis. Sic exempli gratiâ novit aliquis solere se in ebrietate committere homicidium, & tamen vult se inebriare, circumstantia illa homicidii secuti est merè circumstantia respectu ebrietatis, cum non minus se inebriaret is, licet non occurreret ei circumstantia homicidii: unde hæc circumstantia non est de substantiâ actus se inebriandi, sed merum accidens, etiam prout inebriatio est actus moralis.

VI. *Alius modus declarandi quæ ratione sint circumstantiæ.* Dici tamen secundò possit, ideo esse circumstantias, quia licet una aliqua ex iis ablatâ non maneret idem numero actus moralis qui nunc est, esset tamen alius numero distinctus, quod sufficit ut illa circumstantia non censetur de essentiâ seu substantiâ actus Metaphysicè sumptâ, sed solum Physicè & sicut individuatio non censetur esse de essentiâ hominis. Quod fortè clariùs explicatur dicendo esse de essentiâ actus Physicè, non moraliter. Ex his verò circumstantiis quædam tenent se ex parte actus, ut intentio, libertas, &c. alia ex parte objecti, ut rem esse sacram: quod accuratè notandum pro sequentibus.

Circumstantia ex parte actus & objecti.

SECTIO SECUNDA.

Verum actus voluntatis bonitatem aut malitiam sumat à circumstantiis.

I. *Actus bonitatem & malitiam sumit à circumstantiis.* DICENDUM, actum voluntatis internum elicium bonitatem & malitiam desumere non ex objecto tantum, sed etiam à circumstantiis: ita Vasquez d. 57. cap. 2. Coninck disp. 3. de actibus dub. 14. Salas & alii. Et de malitiâ quidem faciliè probatur conclusio: si enim res sit sacra, quæ

R. P. Comptoni Theol. Scholast. Tom. 1.

furto auferatur, non est merum furtum, sed sacrilegium: idem est de loco sacro & similibus.

De bonitate major est difficultas: probatur tamen, & (ut omittam actum imperantem qui aliquid bonitatis refundit in imperatum ut vidimus) libertas est circumstantia tenens se ex parte actus, quæ tamen, ut supra ostensum est, mutari potest manente eodem naturaliter actu. Idem est de dignitate personæ quæ valorem refundit in actum, eumque reddit moraliter meliorem.

Quares quo pacto circumstantiæ dent novam speciem bonitatis & malitiæ? Quæstio procedit de specie morali non Physicâ, multæ enim actiones Physicè diversæ specie; non differunt specie morali, ut occidere hominem gladio vel scopeto, divinare per aquam, vel ignem, & alia hujusmodi, quæ nihilominus moraliter, seu in ordine ad æstimationem prudentis viri censentur ejusdem rationis. E contra occidere Clericum & Laicum, comedere carnes feriâ quintâ & sextâ, accedere ad propriam vel alienam, sunt actiones ejusdem planè speciei Physicæ, & tamen sunt diversæ speciei morales. De hac ergo bonitate & malitiâ præfens procedit quæstio.

Quando itaque circumstantia variet speciem actus, vel novam addat, non potest generalis regula assignari. Universim verò dici potest id tunc contingere quando circumstantia illa superaddita facit ut actus sit contra aliquam aliam virtutem, ut ablatio rei sacræ extrahit actionem illam extra naturam rationem furti, & facit sacrilegium, seu contra reverentiam Ecclesiæ & rebus factis debitam. Idem etiam contingit quando intra eandem speciem latè sumptam notabiliter facit actum differre in ordine ad difformitatem cum rectâ ratione: hoc pacto injustitia in famâ, vitâ, & bonis diversum constituit specie peccatum injustitiæ: & sic de aliis.

Actus verò, qui ratione alicujus circumstantiæ, quæcumque demum illa fuerit, transfret de veniali peccato in mortale, esto sit ejusdem speciei Physicæ, est tamen diversæ speciei moraliter, nam in ordine ad judicium hominis prudentis, actus ille censetur moraliter specie diversus ab alio, vel etiam à seipso, ut in aliis circumstantiis, quia reddit hominem simpliciter dignum odio Dei, & penâ æternâ, privat gratiâ, & alia hujusmodi, cum antea nihil horum præstaret. Unde non circumstantiæ solum loci, personæ, temporis, & alia similes variant speciem moralem actus humani, sed etiam multum & parum, seu magna & parva quantitas variant hoc sensu speciem actus: sic peccant homines subinde etiam graviter quòd nimium edant & bibant, cum tamen moderatus usus cibi & potus nullum omnino sit peccatum, & aliquis in his excessus sit peccatum tantum veniale, qui excessus licet intemperantiæ essentialis, actui tamen illi morali secundum se spectato est circumstantia, ut dictum est Sectione præcedente, numero quarto.

Dices circumstantiam novam adjectam non addere novam speciem, nec enim illam addit Physicè, cum sit idem actus Physicè qui antea, nec moraliter; ad hoc enim ut sit nova species moraliter, esto hic & nunc cum alterâ specie identificetur, debet tamen aliquando posse ab eâ reperiri separata, & apta per se ad reddendum actum malum; sed hoc frequenter non contingit, adulterium enim reddit novam speciem à fornicatione ex circumstantiâ conjugis alienæ, & tamen nunquam reperiri potest adulterium solum sine fornicatione: idem

II. *Libertas, & dignitas personæ bonitatem refundunt in actum.*

III. *Actiones varia quæ Physicè differunt specie, sunt ejusdem speciei moraliter, & vice versa.*

IV. *Dua regula ad dignoscendum quando circumstantia mutant speciem actus, aut novam speciem addat.*

V. *Circumstantia quæ actum de veniali peccato transfert in mortale, variat speciem moralem.*

Sola major quantitas mutat interdum speciem actus.

VI. *Peculiaris difficultas quo pacto circumstantia mutatio possit speciem addere.*